

монографія / кол. авторів под науч. ред. А. А. Кириченко. – Второе издание. - Николаев: Ник. нац. ун-т им. В. А. Сухомлинского, 2015. – 1008 с.

2. Кириченко О. А. Курс лекцій зі спецкурсу «Новітній правовий статус студентської молоді»: навч. посібник для предметної спеціальності 014.03 «Середня освіта. Історія» освітньої програми «Історія, правознавство» ОКР «Бакалавр». Друге видання / О. А. Кириченко, О. С. Тунтула. - Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2017. – 264 с.

3. Кириченко О. А. Обставини, що виключають суспільну небезпеку діяння. Лекція № 4. Курс лекцій із Загальної частини Антикримінальної галузі права України: навч. посібник / О. А. Кириченко, А. К. Виноградов, О. С. Тунтула. – Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2017. – 44 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://philology.mdu.edu.ua/?page_id=344 <36>

4. Конституція України від 28.06.1996 р., № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141, із змінами, згідно із законом України від 02.06.2016 р., № 1401-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>

5. Кримінальний кодекс України. Закон України від 05.04.2001 р., № 2341-III // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2001, № 25–26, ст. 131, із змінами згідно із законом України від 13.07.2017 р., № 2136-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

Грицай Ірина Олегівна,
завідувач кафедри соціально-гуманітарних
дисциплін Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент,
член-кореспондент Академії наук
вищої освіти України

ПРОБЛЕМА ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ КАТЕГОРІЇ «ГЕНДЕРНА ПОЛІТИКА»: ЗАГАЛЬНОПРАВОВІ ЗАСАДИ

Забезпечення рівності жінок і чоловіків є одним із головних питань в аспекті демократизації Української держави. Впровадження та реалізація принципу гендерної рівності як в інтересах жінок, так і в інтересах чоловіків за допомогою ефективною гендерної політики забезпечить збалансування за статтю у різних сферах державної та суспільної діяльності, що є важливою умовою формування сучасної демократичної державної гендерної політики в Україні. Досягнення такого збалансування можливе лише за активної участі та підтримки держави громадськістю, а на зовнішньому рівні – співпраця та взаємодія з міжнародними організаціями.

Не дивлячись на певні позитивні зрушення Україна продовжує лише формально відноситися до егалітарної моделі гендерної політики. Тому, враховуючи позитивний зарубіжний досвід встановлення гендерного балансу, важливими питаннями, окрім модернізації механізмів реалізації дер-

жавної гендерної політики, є з'ясування змісту терміну «гендерна політика», який на сучасному етапі набув поширення як у державній та громадсько-політичній сферах, так і у науковій, проте не отримав необхідної змістовної чіткості.

У науковій літературі неодноразово здійснювалися спроби вивчення проблематики гендерної політики з позицій філософії, соціології, політології, історії, психології, культурології, економіки, науки державного управління, юриспруденції такими українськими та зарубіжними вченими: М. Білинська, М. Богачевська-Хомяк, К. Верес, Є. Вознюк, Г. Герасименко, І. Голубєва, Л. Гонюкова, В. Гошовська, І. Добржанська, В. Довженко, Г. Дудова, Ю. Івченко, Л. Кобелянська, Н. Ковалішина, Л. Кормич, О. Кулачек, Н. Лавріненко, І. Лазар, Л. Лобанова, О. Макарова, Т. Марцинюк, Т. Мельник, Н. Оніщенко, М. Орлик, О. Піжук, М. Попов, А. Самакова, Л. Смоляр, С. Сулімова, О. Сулова, О. Хасбулатова, Г. Фесенко, Ж. Чернова, В. Якунін, О. Ярош та ін. Важливе значення у розгляді поняття «державна гендерна політика», його співвідношенні із змістовно спорідненими дефініціями мають наукові дослідження К. Левченко, Н. Грицяк, Т. Краснопольської та ін.

У ретроспективі в українській та зарубіжній дослідній і публіцистичній літературі, міжнародних документах, нормативно-правових актах різних країн світу в аспекті гарантування державою гендерного балансу з'являлася та використовувалася різна термінологія. На початковому етапі увага акцентувалася на правах жінок. Це було викликано ущемленням та/або ігноруванням прав жінок різними суб'єктами правовідносин, їх боротьбою за свої права, свободи та законні інтереси. Відповідно, у різних джерелах виникали такі поняття, як: «політика в інтересах жінок», «(державна) політика щодо жінок», «жіноча політика» та ін. Згодом, коли стало зрозумілим, що обмежуються не лише права однієї статі, і необхідно забезпечити рівні права як жінок, так й чоловіків, – дослідники, публічні діячі, журналісти та інші почали використовувати більш змістовно наповнені дефініції: «політика в інтересах рівності», «(державна) політика досягнення рівних прав та можливостей», «гендерна політика», «державна політика забезпечення рівності жінок і чоловіків», «державна гендерна політика щодо забезпечення рівності жінок і чоловіків», «державна гендерна політика» тощо. Ці терміни не є тотожними, проте вони – взаємопов'язані та взаємозалежні.

На думку Т. Краснопольської, категорія «гендерна політика» є найбільш об'ємною у відповідному смисловому ряді, всі інші поняття є її складовими. Обґрунтовуючи власну позицію дослідниця звертається до шляхів формування гендерної політики, виокремлених М. Малишевою: перший – гендерна політика формується найвищими посадовими особами, другий – диференційовані умови найму та використання робочої сили на ринку праці; третій – сім'я [1, с. 75]. З урахуванням цього, науковець пояснює, що державна політика проявляється у першому та частково у другому

випадку, все інше залишається в компетенції громадянського суспільства; поняття «гендерної політики» охоплює діяльність як державних інститутів, так і інститутів громадянського суспільства [2, с. 23, 26-27].

Комплексне вимірювання гендерної політики пропонує О. Хасбулатова. Авторка вказує на конкретно-історичний характер гендерної політики, зміст і результативність якої формують наступні чинники: ідеологічний – відображає високий рівень розуміння сутності гендерних питань і систему поглядів на роль чоловіка і жінки в суспільстві; соціально-економічний – як ступінь соціально-економічного розвитку суспільства; інституційний – характеризує політичний режим та рівень розвитку демократії; ситуаційний – демонструє позицію та ініціативу суб'єктів політики – владних державних структур, політичних партій, громадських рухів, населення. В якості визначального елемента гендерної політики дослідниця виділяє тип соціальної політики, характер взаємовідносин між державою і сім'єю, що демонструє соціальне партнерство, протекціонізм чи невтручання, і позицію інститутів громадянського суспільства (політичних партій, громадських рухів та жіночих організацій) [3, с. 3-5]. Такий авторський підхід до явища гендерної політики є систематизованим та змістовно наповненим.

У визначеннях гендерної політики вихідними є положення щодо суб'єктів її формування та реалізації. Так, Н. Вавілова наголосила, що гендерна політика – державна та суспільна діяльність, яка спрямована на встановлення рівності чоловіків і жінок у всіх сферах життєдіяльності [4, с. 140]. Т. Краснопольська вважає, що гендерна політика являє собою цілеспрямовану діяльність державних інституцій та громадських об'єднань, метою якої є забезпечення рівноправності між чоловіками та жінками, а також сукупність необхідних заходів, спрямованих на реалізацію особистого потенціалу людини, незалежно від статі, для збалансованого розвитку суспільства [2, с. 162]. Тож авторки до суб'єктів гендерної політики відносять державні інституції та громадські об'єднання.

Більш широкий підхід у суб'єктному розумінні застосовано іншими науковцями. Т. Мельник наголошує, що гендерна політика – визначення міжнародними органами та державами, політичними партіями основних гендерних пріоритетів і фундаментальних цінностей, принципів і напрямів діяльності, відповідних методів та способів їх втілення, спрямованих на утвердження рівних прав, свобод, створення умов, можливостей і шансів, гарантій забезпечення рівного соціально-політичного статусу чоловіків і жінок, на розвиток гендерної демократії та формування гендерної культури в суспільстві [5, с. 218]. Так, до суб'єктів гендерної політики дослідниця включає також і міжнародні органи, проте дещо обмеженим видається підхід щодо інститутів громадянського суспільства – передбачені лише політичні партії.

Розширений підхід в контексті громадськості використала у тлумаченні гендерної політики К. Левченко, під якою пропонує розуміти комплексну, цілеспрямовану діяльність держави, міжнародних та недержавних

організацій, яка здійснюється ними безпосередньо та опосередковано на національному та регіональному рівнях і спрямована на інтегрування гендерного підходу в усі сфери політики як засобу ліквідації всіх форм дискримінації за ознакою статі та досягнення рівного розподілу економічних, соціальних і політичних ресурсів між жінками і чоловіками [6, с. 103-104]. Також авторка зосереджує увагу на конкретно-історичному характері гендерної політики, як і інших соціальних феноменів.

У широкому та вузькому значеннях розглядає поняття гендерної політики Є. Вознюк. У першому випадку гендерну політику науковцем визначено як комплексну цілеспрямовану діяльність держави, міжнародних та недержавних організацій щодо інтегрування гендерного підходу для ліквідації усіх форм дискримінації за ознакою статі в суспільстві; у другому випадку: це діяльність держави, спрямована на врахування та збалансування інтересів та потреб різних гендерних груп [7, с. 20, 53]. Відповідно, у першому випадку авторка розуміє гендерну політику, як більш широке явище, ніж державна гендерна політика; у другому – ці поняття розглядаються як тотожні.

Таким чином, нині смислове навантаження терміну «гендерна політика» є різноманітним та неузгодженим. З урахуванням проведеного аналізу дослідницької літератури пропонуємо розуміти під терміном гендерної політики діяльність та взаємодію органів публічної влади, інститутів громадянського суспільства та міжнародних організації щодо розробки механізмів забезпечення принципу гендерної рівності та ліквідації всіх форм дискримінації за ознакою статі на національному та міжнародному рівнях. Суб'єктами гендерної політики є: органи публічної влади (органи державної влади та органи місцевого самоврядування); інститути громадянського суспільства; міжнародні організації. Суб'єктами державної гендерної політики є органи державної влади.

Бібліографічні посилання:

1. Гендерний калейдоскоп : курс лекцій / Под. общ. ред. М. М. Мальшевой. М. : Academia, 2001. 520 с.
2. Краснопольська Т. М. Взаємодія інститутів держави та громадянського суспільства в реалізації гендерної політики України: дис. ... канд. політ. наук. О., 2013. 198 с.
3. Хасбулатова О. А. Российская гендерная политика в XX столетии: мифы и реали. Иваново : Ивановский государственный университет, 2005. 371 с.
4. Вавілова Н. В. Реалізація гендерної політики у Збройних Силах України. Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського. 2016. № 1. С. 140-143.
5. Мельник Т. Гендер у політиці. Основи теорії гендеру. Н. Чухим, Т. Мельник, М. Скорик, Л. Малес та ін. К. : К.І.С., 2004. С. 217-263.
6. Левченко К. Б. Управління процесами формування гендерної політики в Україні (організаційно-правові аспекти): дис. ... д-ра юрид. наук. Х., 2003. 428 с.
7. Вознюк Є. В. Порівняльний вимір гендерної політики перехідних держав (на прикладі України та Росії): дис. ... канд. політ. наук. К., 2011. 181 с.